

LEGUM CODICIS EURICLANI
FRAGMENTA.

FRAGMENTA CODICIS RESCRIPTI

(PARIS. LAT. 12161)

CUM SUPPLEMENTIS SUO LOCO ADDITIS.

5 [CCLXXXIII(?). Si quis limites conplanaverit aut] *Lex restituta*
[terminos fixos fuerit ausus evellere: si ingenuus] *ex L. Bai.*
[est, per singula signa vel notas vicanos]
[solidos conponat; si servus est, per singula]
[signa quinquagena flagella suscipiat. Si]
10 [quis (autem), dum arat vel plantat vineam],
[terminum casu, non voluntate evellerit],
[vicinis praesentibus restituat terminum]
[et nullum damnum patiatur].

15 [CCLXXV(?). Quotiescumque de terminis] *Lex restituta*
[fuerit orta contentio, signa, quae antiquitus] *ex L. Bai.*
[constituta sunt, oportet inquirere, id est]
[aggerem terrae, quem propter fines]
[fundorum antiquitus apparuerit fuisse]
[ingestum, lapides etiam, quos propter]
[indicium terminorum notis evidentibus]
20 [sculptis constiterit esse defixos. Si haec]
[signa defuerint, tunc in arboribus notas],
[quas decurias vocant, convenit observare],
[sed illas, quae antiquitus probantur incisae].

25 CCLXXXIII(?) = *L. Bai.* 12, 1—3. *Cf. L. Vis. X,* 3, 2: Qui studio pervadendi
limites conplanaverit aut terminos fixos fuerit ausus evellere: si ingenuus est, per singula signa
vel notas XX solidos cui fraudem fecit cogatur inferre; si servus est, per singula signa quin-
quagena flagella suscipiat. Si quis autem, dum arat vel vineam plantat, terminum casu, non
voluntate convellerit, vicinis presentibus restituat terminum et *postmodum ex hoc* nullum damnum
aut periculum vereatur.

30 CCLXXV(?) = *L. Bai.* 12, 4. *Cf. L. Vis. X,* 3, 3: Quotiescumque de terminis
fuerit orta contentio, signa, quae antiquitus constituta sunt, oportet inquire, id est aggeres terre
sive arcas, quas propter fines fundorum antiquitus apparuerit fuisse *congestos adque constructas*,
lapides etiam, quos propter indicia terminorum notis evidentibus sculptos constiterit esse defixos.
Si haec signa defuerint, tunc in arboribus notas, quas decurias vocant, convenit observari, sed
35 ille, quae antiquitus probantur incisae.

[Quod si quis intra terminos alienos per]
 [absentiam aut per ignorantiam domini]
 [partem aliquam forte possederit, statim eam],
 [cum antiqui et evidentes ab inspectoribus]
 [fines agnoscuntur, amittat domino reforman]-
 [dam. Nec contra signa evidentia ullum]
 [longae possessionis tempus opponat].

5

[CCLXXVI. 'Si¹ quodcumque ante adventum]

Suppleta ex L. Vis.

[Gothorum de alicuius fundi iure remotum]
 [est et aliqua possessione aut vinditione]
 [aut donatione aut divisione aut aliqua]
 [transactione translatum est, id in eius]
 [fundii, adque a Romanis antiquitus pro]-
 [batur adiunctum, iure consistat. Cum]
 [autem proprietas fundi nullis certissimis]
 [signis aut limitibus probatur, quid debeat]
 [observari, eligat inspectio iudicantium],
 [quos partium consensus elegerit].

10

15

[*Si vero fundorum termini in tertiis, quas*

Suppleta ex coniectura.

p. 93. [145].

*habent Romani, fuerint, tunc Gothi [in]-
 grediantur in loco hospitem et ducan[t, ubi]
 terminum fuerat ostensus. Tunc iud[ex],
 quos certiores agnoverit, faciat eos s[a]-
 cramenta praebere, quod terminum s[ine]
 ulla fraude monstraverint. 'Nullus n[o]-
 vum terminum sine consorte part[is al]-
 terius aut sine (in)spectore constituat. [Quod]

** Incipiunt
 fragmenta codicis.*

20

= *L. Vis. X, 3, 5.*

= *L. Bai. 12, 5-7.*

25

Cf. L. Vis. X, 3, 4 (Recessv.): Si quis intra terminos alienos per absentiam aut per ignorantiam domini partem aliquam forte possederit, ita ut . . . nullatenus conprobetur statim cum per antiqua signa evidentibus inspectoribus fines loci alterius cognoscuntur, amittat domino reformandam. 30
 Nec contra signa evidentia debitum dominium ullum longe possessionis tempus excludat; sed hoc . . .

CCLXXVI. *L. Vis. X, 3, 5:* Si quodcumque ante adventum Gothorum de alicuius fundi iure remotum est et aliquam possessionem aut vinditionem aut donationem aut divisionem aut aliqua transactione translatum est, id in eius fundi, adque a Romanis antiquitus probatur adiunctum, iure consistat. Cum autem proprietas fundi nullis certissimis signis aut limitibus 35
 probatur, quid debeat observari, eligat inspectio iudicantium, quos partium consensus elegerit, ita ut iudex, quos certiores agnoverit vel seniores, faciat eos sacramenta praebere, quod terminos sine ulla fraude monstraverint, et tamen

nullus novum terminum sine consortis pre-
 sentia aut sine inspectore constituat. Quod
 si forsitan liber hoc fecerit, damnum perva-

L. Bai. 12, 5. 6: Nemo novum terminum
 sine consensu partis alterius aut sine inspectore 40
 constituat. Quod si forte liber hoc fecerit,

CCLXXVI. *l. 27. sine spectore c., ubi quidam litteras e sp erasit, fortasse corrigere volens.*

1) *Hoc caput et prior pars sequentis spectant ad causas ex divisione terrae inter Romanos possessores et Gothos hospites facta exortas. De qua divisione cf. Gaupp, 'Ansiedelungen und Landtheilungen' p. 394 sqq.; Dahn, 'Könige' VI², p. 52 sqq.; Brunner, 'D. RG.' I, p. 67; 45
 'N. Arch.' XXIII, p. 458 sqq.*

si forsitam liber hoc fecerit, damnu[m]
 pervasoris excipiat, quod legibus con[ti]-
 netur. Si vero hoc servus admiserit [do]-
 mino nesciente, CC flagella public[e ex]-
 tensus accipiat, et nullum ex hoc pr[aeiu]-
 dicium domino conparetur¹.

CCLXXVII. 'Sortes Gothicas et tertias [Roma]-
 norum, quae intra L annis non fuer[int]
 revocate, nullo modo repetantur'. 'Si[mili]-
 ter de fugitivis, qui intra L annis in[ven]-
 ti non fuerint, non liceat eos ad ser[vitium]
 revocare'. 'Antiquos vero terminos [sic]
 stare iubemus, sicut¹ et bonae mem[ori]-
 ae pater noster in alia lege praecepi[t];
 et alias 'omnes¹ causas, seu bonas seu m[alas],
 [qu]ae intra XXX annis definitae non fue-
 [ri]nt, vel mancipia, quae in contemp[ti]one
 [po]sita fuerint, sibe debita, quae exacta
 [no]n fuerint, nullo modo repetantur. Et si quis
 [po]st hunc XXX annorum numerum cau-
 [sa]m movere temptaverit, iste numerus
 [ei] resistat, et libram auri cui rex iusse-
 [rit] coactus exsolvat'. Omnes autem cau-
 [sa]s, quae in regno bonae memoriae patris
 [no]stri² seu bonae seu male actae sunt,
 [no]n permittimus penitus commoveri; sed

= L. Vis. X, 2, 1.

= L. Vis. X, 2, 2.

= L. Vis. X, 3, 1.

= L. Vis. X, 2, 3.

p. 94. [146].

sionis excipiat, quod legibus continetur. Si
 vero *id* servus admiserit domino nesciente,
 CC flagella publice extensus accipiat, et nullum
 ex hoc prejudicium domino computetur.

damnum pervasionis excipiat, quod legibus con-
 tinetur. . . . Si vero servus hoc admiserit
 domino nesciente, CC flagella publice extensus
 accipiat, et nullum ex hoc prejudicium domino
 conparetur.

CCLXXVII. L. Vis. X, 2, 1: Sortes Gotice et tertia Romanorum, que intra L annos non fuerint revocate, nullo modo repetantur; 2, 2: *Mancipia fugitiva*, que intra L annos inventa non fuerint, non liceat ad servitium revocare; 3, 1: Antiquos terminos et limites sic stare iubemus, sicut *antiquitus videntur esse constructi* . . . ; 2, 3: Omnes causas seu bonas sive malas aut etiam criminales, que infra XXX annos definite non fuerint, vel mancipia, que in contentione posita fuerant aut sunt, si definita adque exacta non fuerint, nullo modo repetantur. Si quis autem post hunc XXX annorum numerum causam movere temptaverit, iste numerus ei resistat, et libram auri cui rex iusserit coactus exsolvat.

CCLXXVI. l. 3. admiserit] dimiserit c.

CCLXXVII. l. 7. tertias] ita potius quam tertiam c. || l. 15. bona c. || l. 26. sed hi legendum videtur;
 K.: sa[ne] s[i].

1) Cf. L. Burg. 79, 5; 'N. Arch.' XXIII, p. 460 sqq. 2) Eurici pater erat Theodericus I., cuius regnum et vitam finivit pugna Mauriacensis a. 451. Eundem terminum praebet Lex Burg. 17, 1:
 Omnes omnino causae, quae . . . habitae sunt et non sunt finitae usque ad pugnam Mauriacensem, habeantur abolitae. Cf. 'N. Arch.' l. c.; Gaupp, 'Germanist. Abhandlungen' p. 43 sq.

[h]i, qui iudicaverunt, cum Deo habeant ra-
[tione]s. [Illas] vero causas, unde duo iu[di]-
[cia] proferuntur, nobis iubemus affer-
[ri], ut quod cum lege videremus emiss[um],
[no]bis praecipientibus debeat probari.

5

[TIT. DE C]OMMENDATIS VEL COMMODATIS. Ø

[CCLXXVIII. Q]ui¹ cavallum aut quodlibet animalium = *L. Vis. V, 5, 1;*
= *L. Bai. 15, 1.*

[gen]us ad custodiendum mercede placi-
[ta] commendaverit, si perierit, eius-
[dem] meriti ille, qui commendata suscepit,
[exs]olvat; si tamen mercedem fuerit
[pro] custodia consecutus. Quod si etiam
qui nulla placita mercede suscep[er]at ea mor-
tua esse probaverit, nec ille merced[em re]-
quirat, nec ab illo aliquid requiratu[r]; ea ta-
men ratione, ut praebeat sacramen[tum ille, qui]
commendata suscep[er]at, quod non [per suam]
culpam nec per negligentiam animal [morte con]-
sumpta sit. Eadem et de commoda[tis]
forma servetur.

p. 105, c. 2. [147].

10

15

20

CCLXXVIII. Si² quis alicui iumentum pr[ae]sti- = *L. Vis. V, 5, 2.*
terit, et illud per aliquam infirmitat[em apud]
eum moritur, sacramentum primitu[s prae]-

L. Vis. V, 5: TIT. DE COMMENDATIS ET COMMODATIS.

L. Bai. 15: DE COMMENDATIS VEL COMMODATIS.

25

CCLXXVIII. *L. Vis. V, 5, 1: Si quis ca-*
ballum . . . aut quodlibet animalium genus
placita mercede ad custodiendum suscepit, si
id perierit, aliud eiusdem meriti ille, comen-
data . . . suscepit, exolvat; si tamen mercedem
fuerit pro custodia consecutus . . . Quod si
ille, qui nullum placitum pro mercede suscep[er]at,
rem mortuam esse probaverit, nec ille mercedem
accipiat, nec ab illo aliquid requiratur; ea
tamen ratione, ut praebeat sacramentum ille, qui
commendata suscep[er]at, quod non per suam
culpam neque per negligentiam animal morte
consumptum sit . . . Eadem et de commodatis
forma servetur.

L. Bai. 15, 1: Si quis cavallum aut quod-
libet animalium genus ad custodiendum mercede
placita commendaverit, si perierit, eiusdem
meriti ille, qui commendata suscepit, exsolvat;
si tamen mercedem fuerit pro custodia con-
secutus. Quod si etiam nulla placita mercede
suscep[er]at et ea mortua esse probaverit, nec ille
mercedem requirat, nec ab illo aliquid requi-
ratur; tamen ratione, ut praebeat sacramenta
ille, qui commendata suscep[er]at, quod non per
suam culpam neque per negligentiam morte con-
sumpta sit . . . Eadem et de commodatis
forma servetur.

CCLXXVIII. *L. Vis. V, 5, 2: Si quis alicui iumentum . . . prestiterit, et per aliquam*
infirmitatem apud eum . . . moriatur, sacramentum prebere debeat, quod non per suam culpam . . .

CCLXXVII. *l. 2. Illas] De illis K.*

CCLXXVIII. *l. 11. fuerit] fuerint c. || l. 15. requiratur] requiratur pro creditor acci[piat], quod*
antea legendum putavi, nunc comparata et Legis Vis. et Legis Bai. communi lectione, legendum existimo.

1) Cf. Stobbe, 'Vertragsrecht' p. 215 sqq. 228 sqq. 2) Cf. *ibid.* p. 234 sqq.

45

bere debet, quod non per suam culpa[m mor]-
te consumptum sit, et nihil cogatu[r exsol]-
vere. Sin autem nimium sedendo v[el fasces]
carricando mortuum fuerit, eius[dem me]-
5 riti caballum reddat. Si vero idem [praes]-
titus alicui aliquid debilitatis int[ulerit]
[vel damni, ille conponat, qui eum aput]
[se susceptum habuisse dinoscitur].

[CCLXXX. Si¹ cui aurum, argentum vel ornamenta] = *L. Bai* 15, 2—5;
= *L. Vis. V*, 5, 3.

10 [vel species fuerint commendatae, sive custodien]-
[dae traditae sive vendendae, et in domo ipsius]
p. 106, c. 1. [148]. [cum rebus eius fuerint incendio concrematae],
[una cu]m testibus qui commendata suscepe-
[rat p]raebeat sacramentum, nihil exinde
15 [suis p]rofuisse compendiis, et nihil cogat(ur)
[exsol]vere, excepto auro et argento, quod
[ardere] non potuit. Si quis, dum domum flam-
[ma] consumit, se quasi auxilium praebi-
[urus] ingresserit et aliquid forte rapu-
20 [erit, d]ominus domus diligenter inqui-
[rat, e]t si eum potuerit invenire, ille, qui ra-
[puerit], in quadruplum rapta restituat². Et si

morte consumptum sit, et nihil cogatur exolvere. Si autem nimium sedendo vel fasces carricando
. . . mortuum fuerit, eiusdem meriti *animal* . . . *restituat*. Si vero prestitum *animal* alicui
25 aliquid debilitatis intulerit vel damni, ille conponat, qui eum aput se susceptum habuisse dinoscitur.

CCLXXX. *L. Vis. V*, 5, 3: Si alicui aurum,
argentum vel ornamenta vel specie: fuerint
commendate, sive custodiende tradite aut forte
vindende, id si perierit, vel in domo ipsius,
30 qui accepit, cum rebus eius fuerit incendio
concrematum, una cum testibus *veniat et brevem
det ille*, qui commendata susceperat, et prebeat
sacramentum, *quod* nihil exinde suis profuisset
compendiis, et nihil cogatur exolvere, excepto
35 *aurum et argentum*, quod ardere non potuit.
Et si quis, dum domum flamma consumit, se
quasi auxilium prebiturus ingesserit et aliquid
forte rapuerit, dominus domus diligenter in-
quirat, et si eum invenire potuerit, ille, qui
40 rapuerit, in quadruplum rapta restituat. Et si

L. Bai. 15, 2—5: Si cui aurum vel argentum
vel ornamenta vel quaecumque species fuerint
commendatae, sive custodiendae traditae sint sive
vendendae, et in domo ipsius cum rebus ipsius
forsitan fuerint incendio concrematae, una cum
testibus qui commendata susceperat praebeat
sacramenta, nihil exinde suis profuisse com-
pendiis, et nihil cogatur exsolvere, excepto
auro et argento, quod ardere non potuit. Si
quis *forte*, dum domum flamma consumit, se
quasi auxilium *adlaturus* ingesserit et aliquid
forte rapuerit, dominus domus diligenter in-
quirat, et si eum potuerit invenire, ille qui
rapuerat in quadruplum rapta restituat. Et si

CCLXXVIII. l. 4. idem] *ita, ut videtur, c. || l. 5. praestitus] fortasse: [praes]titum c.*

CCLXXX. l. 18. ingresserit c. pro ingesserit; *quidam codices Legis Bai.: ingredierit, ingreditur.*

1) Cf. *ibid.* p. 215 sqq. 2) *Poena quadrupli pro re ex incendio furata ex iure Romano*
45 *sumpta est. Cf. Dig. XLVII, 9, 1.*

[de co]mmendatis rebus apud susceptorem
 [aliqui]d forte repperierit, domino restitu-
 [ere] non moretur. Si vero quae commen-
 [data fu]erant furto probantur ablata, ei,
 [qui com]mendata susceperat, spatium tri-
 [buatur], donec furem suam investigatione
 [perqui]rat. Et si eum invenerit, commen-
 [datori res proprias tantummodo reformare]
 [procuret; compositio vero furti ad eum],
 [qui habuit commendata, pertineat. Et]
 [si fur non fuerit infra statutum tempus]
 [inventus, medietas rerum commenda]-
 [tarum domino a suscipiente reddatur];
 p. 103, c. 2. [149]. damnun vero ex medio uterque sustene-
 ant. Et si postmodum dominus rerum apud
 eum, cui commendaverat, quae fuerint sup-
 pressa repperierit, cum haec ille se prius di-
 xerit perdidisse vel furto fuisse subla-
 ta, sicut fur ea, quae caelavit, ut legum sta-
 tuta praecipiant, compositione implere cogatur.

CCLXXXI. Si¹ quis pecuniam sub cautione sus-
 cepit, daturus usuras, si per casu pecunia
 periit, non culpa aut negligentia debitoris,

= L. Vis. V, 5, 4.

de commendatis rebus apud susceptorem aliquid
 forte repperierit, domino restituere non moretur.
 Si vero quae commendata fuerant furto probantur
 ablata, ei, qui commendata susceperat, spatium
 tribuatur, *ut ordo docet*, donec furem sua in-
 vestigatione perquirat. Et si eum invenerit,
 commendatori res suas proprias tantummodo re-
 formare cogatur; compositio vero furti ad eum,
 qui habuit commendata, pertineat. Certe, si
 fur non fuerit infra statutum tempus inventus,
 medietas rerum commendatarum domino a sus-
 cipiente reddatur, *ut* damnun ex medio uterque
 sustineat. Et si postmodum dominus rerum
 apud eum, cui commendaverat, quae fuerant
 suppressa *forte* repperierit, cum haec ille se
 prius dixerit perdidisse vel furto fuisse sublata,
 sicut fur *pro his*, quae celabit, *secundum* legum
 statuta compositionem implere cogatur.

de commendatis rebus apud *direptorem* aliquid
 forte repperierit, domino restituere non moretur. 25
 Si vero quae commendata fuerant furto pro-
 bantur ablata, ei, qui commendata *perdiderat*,
 spatium tribuatur, donec furem sua investigatione
 perquirat. Et si eum invenerit, commendatori
 res proprias tantummodo reformare procuret. 30
 Compositio vero furti ad eum, qui habuit com-
 mendatam, pertineat. Et si fur non fuerit intra
 statutum tempus inventus, medietas rerum com-
 mendataram domino suscipiente reddatur; dam-
 nun vero ex medio uterque sustineat. Et 35
 postmodum si dominus rerum apud eum, cui
 commendaverat, quae fuerint suppressa repper-
 erit, cum haec ille prius se dixerat perdidisse
 vel furto fuisse sublata, sicut fur eam, *quam*
exigi legum statuta praecipiant, compositionem 40
 cogatur implere.

CCLXXXI. L. Vis. V, 5, 4: Si quis pecuniam sub cautione susceperit, daturus usuras,
 si per casu pecunia perierit, non culpa aut negligentia debitoris, ille, qui pecuniam commendavit,

CCLXXX. L. 6. suam] *ita etiam quidam codices Legis Bai.*

1) Cf. Stobbe, 'Vertragsrecht' p. 275 sqq.

ille, qui commodavit, solam pecuniae sum-
 mam recipiat et non requirat usuras. Sin
 vero per ipsius fraudem vel culpam factum
 est, et pecuniam et usuras solvat. Et si ali-
 5 qua lucra est ex ea pecunia consecutus, et
 postmodum contigit, ut pecunia pereat,
 extra summam, quod acceperat, mediam
 [usurarum partem restituat].

[CCLXXXII. Qui¹ commendata vel commodata] = L. Vis. V. 5, 5.
 [susceperit et de ruina aut incendio vel hosti]-
 [litis naufragio seu quolibet simili casu sua]
 [omnia liberaverit et aliena perdiderit, quod]
 [acceperit sine aliqua excusatione exsolvere]
 10 cogatur. Si vero partem aliquam de rebus
 propriis liberasse cognoscitur, illi, cuius
 res secum habuerat, iuxta modum perditae
 rei vel liberatae restituat, quam iudex
 ratione deducta estimaverit portionem.
 Sin autem sua omnia perdidit, cum libe-
 15 raret alienam, similis de liberatis et de
 perditis rebus ratio deducatur, ut par-
 tem arbitrio iudicantis qui liberavit
 accipiat. Iustum est enim, ut in simili ca-
 20 su non damnum solus excipiat, qui se gravi-
 bus periculis, dum sua maiora perdidit
 et aliena minora liberare conatur, obiecerit.

p. 104, c. 1. [150].

solam pecunie summam recipiat et non requirat usuras. Si vero per ipsius fraude vel culpa
 factum est, et pecuniam et usuras solvat. Quod si aliqua lucra est ex ea pecunia consecutus,
 et postmodum contingat, ut pecunia pereat, si tanta sunt lucra, quanta pecuniam fuit, et pecu-
 30 niam et usuras restituat.

CCLXXXII. L. Vis. V, 5, 5: Qui commendata vel commodata susceperit et de ruina
 aut incendio vel hostilitatis naufragio seu quolibet simili casu sua omnia liberaverit et aliena
 perdiderit, quod acceperit sine aliqua excusatione cogatur exsolvere. Si vero partem aliquam de
 35 rebus propriis liberasse cognoscitur, illi, cuius res secum habuerat, iuxta modum perditae rei vel
 liberate restituat, qualem iudex rationem deducta estimaverit portionem. Sin autem sua omnia
 perdidit, cum liberaret aliena, et de liberatis et de perditis rebus similis ratio deducatur, ut
 partem arbitrio iudicantis qui liberabit accipiat. Iustum est enim in simili casu, ut ille non
 damnum solus excipiat, qui se gravibus obiecerit periculis, et dum aliena minora conatur liberare,
 sua maiora cognoscitur perdidisse.

CCLXXXI. l. 7. mediam] sequuntur scripturae reliquiae, seu LB, seu fortasse US legendae.

CCLXXXII. l. 15. illi] ille c.

1) Cf. Pauli Sent. II, 4, 2: Si facto incendio, ruina, naufragio aut quo alio simili casu
 res commodata amissa sit, non tenebitur eo nomine is, cui commodata est, nisi forte, cum posset
 rem commodatam salvam facere, suam praetulit; Stobbe l. c. p. 216 sqq.

CCLXXXIII. Quod¹ nesciente domino servus fuerit commendatum, si id perierit, dominus servi nullum damnum incurrat. Suae enim inpotet culpa, qui servo alieno res suas commendaverit domino] [nesciente. Similis et de commodatis] [forma servetur]. = *L. Vis. V, 5, 6.*

5

[CCLXXXIII. Si dominus per servum suum] [quodcumque sibi petierit commodandum, et] [servus cum rebus commodatis in fuga fuerit] [elapsus], tunc dominus obligetur, ut [commodata restituat. Si vero servus petisse] dominum mentiatur et sic deportanda ad dominum susceperit, sed ea, quae susceperit, everterit aut forte perdiderit, et fugitivus non potuerit inveniri, dominus servi praebeat sacramentum, se eum, ut susciperet, non misisse, et cum id petere, ignorasse, et nihil calumniae pertimescat]. Haec eadem de commodatis praecipimus.] = *L. Vis. V, 5, 7.*

10

15

20

CCLXXXV. Nullus, qui pecunias commodaverit ad usuram, per annum plus quam tres siliquas de unius solidi poscat usuras², [ita] = *L. Vis. V, 5, 8.*

CCLXXXIII. *L. Vis. V, 5, 6*: Quod nesciente domino servo fuerit commendatum, si id perierit, nec dominus nec servus ullum damnum incurrant. Suae enim imputet culpe, qui servo alieno res suas commendaverit domino nesciente. Si vero alicuius rei animal sit, et per fraudem pastorum diminutum reperitur, haec reddere compellatur. Similis et de commodatis forma servetur, si fraude aut malitia consumpta aut dissipata noscuntur.

CCLXXXIII. *L. Vis. V, 5, 7*: Si dominus per servum suum quodcumque sibi petierit commodandum, et servus cum rebus commodatis in fuga fuerit elapsus, tunc dominus obligetur, ut commodata restituat. Si vero servus petisse dominum mentiatur et sic quasi deportanda ad dominum susceperit, et quae susceperit aut evertat aut forte perdiderit, et fugitivus non potuerit inveniri, dominus servi praebeat sacramentum, se eundem servum, ut susciperet, non misisse, et cum id peteret, ignorasse, et nihil calumnie pertimescat. . . . Haec eadem et de commodatis praecipimus custodire.

35

CCLXXXV. *L. Vis. V, 5, 8*: Si quicumque pecuniam commodaverit ad usuram, non plus per annum quam tres siliquas de unius solidi pascatur usuris. . . . Et de solidis octo nonum soli-

CCLXXXIII. *l. 6. nesciente] quae post haec in lege Reccessvindiana leguntur, cum sex tantum versus excidisse videantur, omisi.*

CCLXXXV. *l. 21. pecunias] ita vel pecunia scriptum videtur c.*

40

1) Cf. *L. Rom. Vis. C. Th. II, 31; Ed. Theod. c. 121.* 2) *Eadem fere verba leguntur*

ut de solidis octo nonum solidum c[redito]-
ri qui pecuniam ad usuram suscepi[t sol]-
vat. Qui si cautionem ultra modum s[uper]-
ius comprehensum per necessita[tem sus]-
cipientis creditor extorserit, condicio co[ntra]
5 leges inserta non valeat. Qui cont[ra hoc]
fecerit, rem, quam commodaverat, [reci]-
piat et nullam usuram. Quae vero cau[tae non]
fuerant non solvantur usure.

TIT. DE VENDITIONIBUS. Ø

p. 86. [152]. [CCLXXXVI]. Venditio per scripturam facta plenam = *L. Vis. V, 4, 3;*
[habea]t firmitatem. Si etiam scriptura fac- *cf. L. Bai. 16, 2.*
[ta no]n fuerit, datum praetium testibus con-
[prob]atur, et emptio habeat firmitatem.
15 [Vendi]tio, si fuerit violenter extorta, id est
[aut m]etu mortis aut per custodiam, nul-
[la vale]at ratione¹.

[CCLXXXV]II. Si² quid a servo alieno fuerit compa- = *L. Bai. 16, 3.*

dum creditori, qui pecuniam ad usuram *dedit*, exolvat . . . Quod si cautionem ultra modum
20 superius comprehensum per necessitatem suscipientis creditor extorserit, condicio contra leges in-
serta non valeat. *Si quis autem contra ordinationem hanc fecerit, eam rem, quam commodaverat,*
recipiat, et que caute fuerant *in nullo* solvantur usure.

L. Vis. V, 4: TIT. DE COMMUTATIONIBUS ET VENDITIONIBUS.

L. Bai. 16: DE VENDITIONIBUS.

25 CCLXXXVI. *L. Vis. V, 4, 3:* Venditio per
scripturam facta plenam habeat firmitatem. *Ce-*
terum, si etiam scriptura facta non fuerit et
datum pretium presentibus testibus conprobetur,
et *plenum* habeat emptio *roborem*. Vinditio
30 *vero, si fuerit violenter et per metum extorta,*
nulla valeat ratione.

L. Bai. 16, 2: *Si quis vendiderit possessio-*
nem suam alicui, terram . . . post acceptum
pretium aut per cartam aut per testes con-
probetur firma emptio . . .

Venditio, si fuerit violenter extorta, id est
aut metu mortis aut per custodiam, nulla ra-
tione *firma sit*.

CCLXXXVII. *L. Bai. 16, 3:* Si *quis* a servo alieno *aliquid comparaverit* nesciente

CCLXXXV. *L. 4.* Qui] *ita pro quod scriptum videtur c.*

in Interpretatione Codicis Theodosiani II, 33, 2: si quis plus quam legitima centesima continet,
35 hoc est tres siliquas in anno per solidum, amplius a debitore sub occasione necessitatis accipere
vel auferre praesumserit *etc., unde auctorem legis nostrae hausisse existimaverunt Savigny, 'G. d.*
R. R.' II², p. 76 sq., Stobbe, 'G. d. D. Rechtsqu.' I, p. 77, et Dahn, 'Westg. Studien' p. 9.
Quod recte refutaverunt Th. Gaupp, 'German. Abhandl.' p. 34 sq., Brunner, 'D. RG.' I, p. 324.
Cf. etiam Iustiniani Nov. 34, c. 1: si autem pecunias dedit, nihil amplius quam unam siliquam
40 *pro singulo solido annum praestare.* 1) *Cf. L. R. Vis. .C. Th. III, 1, 9 c. Interpr.*
2) *Legem, receptam in Legem Baiuvariorum, Chindasvindus rex sustulit L. Vis. V, 4, 13,*
referens de ea his verbis: cum promulgata sanctio iuris antiqui sine dominorum dispendio servorum
venditiones in irritum praeceperit devocari.

[ratum] domino nesciente, si dominus firmam
[esse n]oluerit emptionem, praetium red-
[dat e]mptori, et emptio nihil habeat firmitatis.

[CCLXXXV]III. Si quis servum suum venderit, et = *L. Vis. V, 4, 14.*

[servus] priori domino aliquod crimen obiece-
[rit, il]le, qui vendedit, recipiat quem vindedit,
[p]raetium redditurus emptori, ut ille
[in ser]vo suo requirat crimen, quod sibi obiecerat.
[Idem] de ancillis praecipimus custodiri.

5

[CCLXXXVI]III. Quoties de vindita re contentio = *L. Bai. 16, 4;*
cf. *L. Vis. V, 4, 8.*

[comm]ovetur, si alienam fuisse constite-
[rit, n]ullum domino praeiudicium compare-
[tur. E]t domino qui vendere aliena praesu[m]-
[serit d]uplum cogatur exsolvere¹, nihilomi-
[nus e]mptori quod accepit praetium red-
[diturus; et quidquid ad <con>parate rei prof[ectum]
studio suae utilitatis emptor adiec[erit],
a locorum iudicibus estimetur, et ei, [qui la]-
borasse cognoscitur, a venditore iu[r]is alie-
ni satisfactio iusta reddatur.

10

15

20

p. 91. [153].

domino suo, si dominus firmam esse noluerit emptionem, reddatur pretium emptori, et emptio nihil habeat firmitatis.

CCLXXXVIII. *L. Vis. V, 4, 14:* Si quis servum suum vendiderit, et ipse servus priori domino aliquod crimen obiecerit, ille, qui vendidit, recipiat quem vendiderat, pretium redditurus emptori, ut ipse in servo crimen, quod sibi obiectum est, inquirere vel vindicare studeat. Id autem de ancillis praecipimus custodiri . . .

CCLXXXVIII. *L. Vis. V, 4, 8:* Quotiens de vendita vel donata re contentio commovetur, id est, si alienam fortasse rem vendere vel donare quemcumque constiterit, nullum emptori praeiudicium fieri poterit. Sed ille, qui alienam rem vendere vel donare presumpsit, duplam rei domino cogatur exolvere, emptori tamen quod accepit pretium redditurus; et quidquid in profectum comparate rei emptor vel qui donatum accepit studio suae utilitatis adiecerat, a locorum iudicibus estimetur, adque ei, qui laborasse cognoscitur, a venditore vel a donatore iuris alieni satisfactio iusta reddatur . . .

L. Bai. 16, 4: Quotiens de vendita re contentio commovetur, si alienam fuisse constiterit, nullus sine domino praeiudicio comparetur. Et domino is, qui aliena vendere presumpsit, duplum cogatur exsolvere, nihilominus emptori, qui accepit, pretium redditurus; et quicquid ad comparatae rei profectum studio suae utilitatis emptor adiecerit, a locorum iudicibus aestimetur, et ei, qui laborasse cognoscitur, a venditore iuris alieni satisfactio iusta reddatur.

40

CCLXXXVIII. *L. 12. nullum] nullam c.*

1) Cf. *L. R. Vis. Paul. II, 17, 1 c. Interpr.*

CCLXL. Si quis ingenuum vendiderit, cu[m ille] suam probaverit libertatem, serv[um aut] praetium servi ab illo, qui vendedit, [acci]piat ille sibi, quem vinditum fuisse [consti]terit, excepto quod emptori in dup[lum prae]tium, quod accepit, cogatur exsolve[re]. Haec et de mulieribus forma servetur.

cf. *L. Bai.* 16, 5;
L. Vis. V. 4, 11.

CCLXLI. Si quis servum suum vendederi[t, for]sitam eius nesciens facultates, habe[at in]queren<di> liberam potestatem; et sibi v[indicet] ille, qui vendidit, cum potuerit invenir[e].

cf. *L. Bai.* 16, 6;
L. Vis. V. 4, 15.

CCLXLII. Si¹ servus de peculio suo fuerit e[emptus], et hoc dominus eius forte nescierit, [de do]mini potestate non exeat; quia non pr[ae]tium], sed res servi sui, dum ignorat, accepit.

= *L. Vis. V.* 4, 16;
= *L. Bai.* 16, 7.

CCLXLIII. Conmutatio² talem qualem empt[io ha]beat firmitatem.

= *L. Bai.* 16, 8;
= *L. Vis. V.* 4, 1.

CCLXLIII. Venditionis³ haec forma serve[tur, ut],

= *L. Vis. V.* 4, 7;
= *L. Bai.* 16, 9.

CCLXL. *L. Vis. V.* 4, 11: Si *ingenuus* ingenuum vendere vel donare presumserit . . . ; adque etiam de mulieribus . . . huius ordinis forma servetur.

L. Bai. 16, 5: Si quis ingenuum vendiderit, cum ille suam probaverit libertatem, is, qui eum vendiderit, reducat eum in locum suum . . . et componat ei XL solidos, excepto quod emptori in duplum pretium, quod accepit, cogatur exsolvere. Similis ratio dupliciter de feminis servetur.

CCLXLI. *L. Vis. V.* 4, 15: Si quis servum suum vendiderit, eius nesciens facultatem, habebit inquirendi liberam potestatem, ut sibi vindicet ille, qui vendidit, cum potuerit invenire rem servi venditi.

L. Bai. 16, 6: Si quis servum suum vendiderit forsitan eius nesciens facultates, quas habebat, dominus eius potestatem habeat, qui eum vendidit, requirendi res eius, ubicumque invenire potuerit.

CCLXLII. *L. Vis. V.* 4, 16: Si servus de suo peculio fuerit emptus, et hoc dominus eius forte nescierit, de domini sui potestate non exeat; quia non pretium, sed res servi sui dominus, dum ignorat, accepit.

L. Bai. 16, 7: Si quis servus de peculio suo fuerit redemptus, et hoc dominus eius forte nescierit, de domini potestate non exeat; quia non pretium, sed res servi sui, dum ignorat, accepit.

CCLXLIII. *L. Vis. V.* 4, 1: Conmutatio, si non fuerit per vim et metum extorta, talem qualem et emptio habeat firmitatem.

L. Bai. 16, 8: Conmutatio, hoc est quod cambias, talem qualem emptio habeat firmitatem.

CCLXLIII. *L. Vis. V.* 4, 7: Venditionis

L. Bai. 16, 9: Venditionis haec forma ser-

CCLXLI. *L. 9.* facultates] ita vel facultatem c.

1) Cf. *Cod. Iust. IV.* 49, 7. 2) Cf. *Cod. Iust. IV.* 64, 2; *Nov. Valent. III.* 31, 4; *L. Rom. Burg.* 35, 5. 3) Cf. *Cod. Th. III.* 1, 1. 4. 7 c. *Interpr.*; *Cod. Iust. IV.* 34, 2. 4. 8. 15.

p. 92. [154]. <seu res> [seu m]ancipia seu quodlibet animalium ge-
[nus v]enditur, nemo propterea firmitatem
[vendi]tionis inrumpat, quod dicat, rem vili
[prae]tio vendidisse.

[CCLXLV. S]i venditor non fuerit idoneus, fideius- = *L. Vis. V, 4, 2.* 5
[sore]m dare debet emptori.

[CCLXLVI]. Si pars praetii data est, pars promiss- = *L. Vis. V, 4, 5.*
[sa, no]n propter hoc venditio facta rumpatur; s]ed si emptor ad placitum tempus non
[exhibu]erit praetii reliquam portionem, pro 10
[part]e, quam debet, solvat usuras¹; nisi hoc
[fort]e convenerit, ut res vendita reformetur.

[CCLXLVII]. Qui arras pro quacumque acceperit re, *cf. L. Vis. V, 4, 4;*
[prae]tium cogatur implere, quod placuit. *L. Bai. 16, 10.*
[Empt]or vero, si non occur(er)it ad diem con- 15
[stitu]tum, arras tantummodo recipiat, quas
[dedi]t, et res definita non valeat².

haec forma servetur, ut, seu res *aliquas vel terras*
seu mancipia vel quodlibet animalium genus
venditur, nemo propterea firmitatem venditionis
inrumpat, eo quod dicat, rem *suam* vili pretio
vindidisse.

vetur, ut, seu res seu mancipium vel quodlibet
genus animalium venditur, nemo propterea
firmitatem venditionis inrumpat, quod dicat, *se*
vili pretio vendidisse.

CCLXLV. *L. Vis. V, 4, 2*: Si venditor non sit idoneus, *ingenuum* fideiussorem dare
debebit emptori . . .

CCLXLVI. *L. Vis. V, 4, 5*: Si pars pretii data est et pars promissa, non propter hoc 25
vindicio facta rumpatur; sed si emptor ad placitum tempus non exhibuerit pretii reliquam portionem,
pro *pretii* partem, quam debet, solvat usuras; nisi hoc forte convenerit, ut res *emta venditori*
debeat reformari.

CCLXLVII. *L. Vis. V, 4, 4*: Qui arras
pro quacumque re acceperit, *id* cogatur implere,
quod placuit; emptor vero, si . . . ad con-
stitutum non occurrerit diem, *quem voluerit pro*
se dirigat, qui pretium tempore definito per-
compleat. Quod si constituto die nec ipse suc-
cesserit, nec pro se dirigere voluerit, arras
tantummodo recipiat, quas dedit, et res definita
non valeat.

L. Bai. 16, 10: Qui arras *dederit* pro qua-
cumque re, pretium cogatur implere, quod 30
placuit emptori. Et si non occurrerit ad diem
constitutum *vel antea non rogaverit placitum*
amplioem, si hoc neglexerit facere, tunc perdat
arras, et pretium, quod debuit, impleat.

35

CCLXLV. l. 6. emptori] tempori c.

1) *De usuris pretii cf. Dig. XIX, 1, 13, § 20; XXI, 1, 29, § 2; XXII, 1, 18, § 1;*
Cod. Iust. IV, 49, 5; 32, 2; Pauli Sent. II, 17, 9; Fragm. Vatic. 2. 2) *Qualem vim haec 40*
lex, quae valde mutata et in Legem Reccessvindicantiam et in Legem Baiuvariorum recepta est,
habeat, demonstravit A. Heusler, 'Institutionen' I, p. 84 sq. II, p. 253 sq.; cf. etiam
R. Schroeder, 'D. RG.'³ p. 295.

[CCLXLVI]II. Rem¹ in contempione positam = *L. Vis. V, 4, 9*;
[non]]iceat donare nec vindere. = *L. Bai. 15, 6*.

[CCLXLVII]II. Parentibus² filios suos vendere (non = *L. Vis. V, 4, 12*.
liceat) aut

5 [d]onare nec oppignerare. Nec ex illis aliquid
[suo i]ure defendat ille, qui acceperit, sed
[magis] praetium, quod dedit perdat
qui a par[entibus filium comparavit].

p. 104, c. 2. [155].

CCC. Quicu[m]que³ ingenuus post annum] = *L. Vis. V, 4, 10*.
vicisim[um se vindi permiserit et praetium]
cum ven[ditore partitus est, ut circumve]-
niret e[mptorem, proclamans postea nul]-
latenus [audiatur, sed in ea qua voluit servi]-
tute per[maneat; quoniam non est dignus],
15 ut liber [sit, qui se volens subdidit servituti].

CCCI. Nullo
ro cuius
ut in *Ro[man]*.

CCLXLVIII. *L. Vis. V, 4, 9*: Rem in | *L. Bai. 15, 6*: Rem in contentione positam
20 contentione positam . . . non liceat *nec* | non liceat donare nec vendere.
donare nec vindere . . .

CCLXLVIII. *L. Vis. V, 4, 12*: Parentibus filios suos vendere non liceat aut donare
vel obpignerare. Nec ex illis aliquid iuri suo defendat ille, qui acceperit; sed magis pretium
vel *sepositionis commodum*, quod dederat, perdat qui a parentibus filium comparavit.

25 CCC. *L. Vis. V, 4, 10*: Quicumque ingenuus se vindi permiserit et pretium cum ven-
ditore partitus est, ut circumveniret emtorem, proclamans postea nullatenus audiatur, sed in ea
qua voluit servitute permaneat; quoniam non est dignus, ut liber sit, qui se volens subdidit
servituti.

CCLXLVIII. l. 5. Nec ex illis] *ita, ut videtur, c. || l. 6. iure] abhinc usque ad verbum perdat omnia*
30 *prorsus incerta.*

CCC. l. 10. [post annum] vicisim[um] *supplevi cf. n. 3; [se vendiderit vel] vicisim Bluhme.*

CCCI. l. 16. *Capitum CCCI—CCCIII pauca tantum vestigia supersunt, quae neque ex Lege Vis.*
neque ex Lege Bai. suppleri possunt. Minime autem probaverim, quod opinatus est Bluhme, cum capitibus
CCCI—CCCHII ea prozime convenire videri, quae L. Vis. X, 1, 8. 9. 16. exstent. Haud dubie capita CCCI et
35 *CCCHII ad tit. De venditionibus pertinent.*

1) Cf. *L. Rom. Vis. C. Th. IV, 5, 1; Summar. ad h. t., ed. Haenel p. 6; L. Rom. Cur.,*
LL. V, p. 343. 2) Cf. *Cod. Iust. IV, 43, 1; Pauli Sent. V, 1, 1.* 3) Cf. *Dig. XL, 12, 7*:
Liberis etiam hominibus, maxime si maiores viginti annis venum se dari passi sunt vel in servi-
tutem quaqua ratione deduci, nihil obest, quominus possint in libertatem proclamare, nisi forte
40 se venum dari passi sunt, ut participaverint pretium. Si quis minor viginti annis ad partiendum
pretium venum se dari passus est, nihil ei hoc post viginti annos nocebit. Sed si ante quidem
se venum dedit, post vicensimum autem annum pretium partitus est, poterit ei libertas denegari.
Cf. etiam Dig. XL, 13, 1; Inst. I, 3, § 4; Cod. Iust. VII, 16, 5; 18, 1.

et facult[a]
 qui procla[ma]

CCCII. Nullus [re]-
 gis aut iu[dicis]
 us audea[t] [ver]-
 borum pl[acit].

5

(Desunt versus 6.)

p. 103, c. 1. [156]. [CCCIII(?)] onis nul-
 [l] aut pro
 mum quod
 nt inqui-
 mora exi-
 [g] [q]uamdiu

10

[CCCIII(?)]¹ s terras
 transfer-
 [re] , . terras suas
 : ut forte
 [R]omanus
 [G]othus qui
 re coga-
 [tur] [ter]ritorio ci-
 [vitatis] [a]ddatur aug-
 [mentum] rito

15

20

(Desunt versus 6.)

25

[TIT. DE DONATIONIBUS.]

[CCCV].

p. 106, c. 2. [157]. conferunt[ur]²
 ve sunt, hoc observan[dum esse iubemus],
 quod gloriosae memori[ae patris nostri]
 vel decessorum nost[rorum constitui]
 mansuetudo; quia iniq[uum esset prin]-
 cipum statuta convell[li].

cf. L. Vis. V, 2, 2.

30

CCCV. L. Vis. V, 2, 2 (Chindasv.): Donationes regie potestatis, que in quibuscumque personis conferuntur sive conlate sunt, in eorum iure persistent; quia non oportet principum statuta convelli, que convellenda esse percipientis culpa non fecerit.

CCCIII. l. 14. lineae pars ultima, quae sola exstat, nulla scripturae vestigia praebet; qua de causa l. 15. novum caput incepisse existimo.

CCCV. l. 33. principum] cipum vel fortasse orum c.

1) Hoc caput ad causas ex divisione terrarum ortas spectare videtur. Cf. supra p. 4, 40 n. 1. 2) Lex constituisse videtur, ut res ex largitate principum concessae in possessorum eorumque heredum iure inconvulse consistere deberent. Cf. etiam L. Burg. 1, 3.

CCCVI. 'Si¹ quis episcopus vel presb[yster aliquid] = L. Vis. V, 1, 3.
 praeter consensu om[nium clericorum de re]-
 bus aecclesiae facere cr[ediderit, hoc fir]-
 mum non esse precipim[us¹; nisi praebeat] .
 5 omnis clericus consen[sum suum, seu de fun]-
 do seu de hereditatibus. [Filiū autem 'cle]- = L. Vis. V, 1, 4.
 ricorum, qui terras vel [aliquid ex muni]-
 ficientia aecclesiae posside[nt, si in laicos]
 conversi fuerint vel d[e servitio aecclesiae]
 10 discesserint, vel ami[ttant, quod possidebant]¹,
 iuste re . . . lat
 (Desunt versus 6.)

p. 105, c. 1. [158]. CCCVII. Maritus si uxori su[ae] aliquid donaverit, de = L. Vis. V, 2, 7.
 [hoc, quod vo]luerit, scriptura sua ma-
 15 [nu signo siv]e subscriptione confir-
 met, ita ut du]o aut tres testes *ingenui*
 [subscriptore]s accedant; et sic volun-
 [tas ipsius habeat] firmitatem. Et si . . .
 . . . [scriptu]ram non fuerint praescn-
 20 [tes] s t[est]ium
 . . . [Volunta]s autem, si necessitas [est],
 [coram duobus a]ut tribus testibus ore
 [promulgari] p[ote]s[t]. Similis de uxoris
 [voluntate, qu]ae in maritum confer-
 25 [re voluerit, donat]ionis forma servetur.

CCCVI. L. Vis. V, 1, 3: Si quis episcopus aut presbyter vel quicumque ex clericis preter
 consensum ceterorum clericorum aliquid de rebus ecclesie vendiderit vel donaverit, hoc firmum non
 esse precipimus, nisi ita fuerit facta vindictio sive donatio, quemadmodum sanctorum canonum in-
 stituta constituunt adque decernunt.

L. Vis. V, 1, 4: Heredes episcopi seu aliorum clericorum, qui filios suos in obsequium
 ecclesie commendaverint et terras vel aliquid ex munificentia ecclesie possederint, si ipsi in laicis
 reversi fuerint aut de servitio ecclesie, cuius terram vel aliquam substantiam possidebant, disces-
 serint, statim quod possidebant amittant.

CCCVII. L. Vis. V, 2, 7: Maritus si uxori suae aliquid donaverit, de hoc, quod ipsa
 35 sibi habere voluerit, scriptura manus suae suscriptione vel signo confirmet, ita ut duo aut tres
 testes ingenui suscriptores vel signa facientes accedant; et sic voluntas ipsius habeat firmitatem.
 Similis et de uxoris voluntate, que in maritum conferre voluerit, donationis hec forma servetur,
 si tamen

CCCVI. L. 10. descesserint corr. discesserint c.

CCCVII. L. 21 sqq. Cf.: voluntas verbis coram probationem promulgata, L. Vis. II, 5, 12.

1) Hanc legem minime ad can. 3. Conc. Toletani III. referendam esse, ut, supplemento
 a Fr. Bluhme perperam facto seductus, opinatus est Helfferich, 'Westgotenrecht' p. 45, demon-
 stravit Brunner, 'D. RG.' I, p. 322.

[CCCVIII. 'Res donata, si] in praesenti traditur, = *L. Vis. V, 2, 6.*
 [nullo modo a dona]tore repetatur, nisi cau-
 [sis certis et p]robatis'. 'Qui vero sub hac *ibidem in fine.*
 [occasione largitur, ut po]st eius morte
 [ad illum, cui donaverit, res donata pertineat], 5
 [quia similitudo est testamenti, habebit]
 [licentiam inmutandi voluntatem suam],
 [quando voluerit, etiam si in nullo]
 [laesum fuisse se dixerit. Ille vero],
 [qui falsa donatione circumventus] 10
 aliq[ui]d in utilitate donatoris e[x]pendit,
 aut ab ipso donatore recipiat [aut ab eius]
 heredibus, ne iniuste damna sus[t]ineat
 qui honestum lucrum de inani pr[omissi]-
 one speraverat'. 15

p. 83. [159].

CCCVIII. Donatio, que per vim et met[um pro]- = *L. Vis. V, 2, 1.*
 batur extorta, nullam habeat fir[mitatem].

CCCX. Si quis buccellario¹ arma deder[it vel ali]- = *L. Vis. V, 3, 1.*
 quid donaverit², si in patroni sui m[anserit]
 obsequio, aput ipsum quae sunt d[onata per]- 20
 maneant. Si vero alium sibi patr[onum ele]-
 gerit, habeat licentiam, cui se volue[rit com]-
 mendare; quoniam ingenuus hom[o non po]-
 test prohiberi, quia in sua potest[ate consis]-
 tit; sed reddat omnia patrono, que[m dese]- 25
 ruit. Similis et de circa filios patro[ni vel buccel]-

CCCVIII. *L. Vis. V, 2, 6 (Chindasv.): Res donatae, si in presentia testium traditae sunt, nullo modo repetantur a donatore . . . Qui vero sub hac occasione largitur, ut eandem rem ipse, qui donat, usufructuario iure possideat, et ita post eius mortem ad illum, cui donaverit, res donata pertineat, quia similitudo est testamenti, habebit licentiam inmutandi voluntatem suam, 30 quando voluerit, etiam si in nullo lesum fuisse se dixerit. Ille vero, qui falsa donatione circumventus aliquid in utilitatem donatoris expendit, aut ab ipso donatore recipiat, aut ab eius heredibus, ne iniuste damna sustineat, qui lucrum se habere de inani promissione putabat.*

CCCVIII. *L. Vis. V, 2, 1: Donatio, que per vim et metum fuerit extorta, nullam habeat firmitatem.* 35

CCCX. *L. Vis. V, 3, 1: Si quis ei, quem in patrocinio habuerit, arma dederit vel aliquid donaverit, aput ipsum que sunt donata permaneant. Si vero alium sibi patronum elegerit, habeat licentiam, cui se voluerit commendare; quoniam ingenuo homini non potest prohiberi, quia in sua potestate consistit; sed reddat omnia patrono, quem deseruit. Similis et circa filios*

CCCVIII. *l. 11. donaactoris vel donaatoris c.* 40

1) *Buccellarius est cliens, qui patrono armis quasi miles privatus servit. Lex Reccesvindiana pro buccellario plerumque dicit: qui est in patrocinio. Cf. O. Seeck in 'Zeitschrift d. Savigny-Stiftung, Germ. Abth.' XVII, p. 105 sqq.; Brunner, 'D. RG.' II, p. 5. 56. 255. 262. 271.*
 2) *Cf. Brunner, 'Landschenkungen' in 'SB. d. Berl. Ak.' LII (1885), p. 1190.*

larii forma servetur: ut, si ipsi qu[*idem eis*]
 obsequi volueri(n)t, donata possidea[nt; si vero]
 patroni filios vel nepotes credider[*int relin-*]
 quendos, reddant universa, quae pa[*rentibus*]
 5 eorum a patrono donata sunt. Et [si aliquid]
 buccellarius sub patrono adquesie[rit, medie-]
 tas ex omnibus in patroni vel filior[um eius]
 p. 84. [160]. [potesta]te consistat; aliam mediaetatem
 [buccella]rius, qui adquaesivit, obtineat; et si
 10 [filiam reli]quirit, ipsam in patroni potestate
 [manere] iubemus; sic tamen, ut ipse patro-
 [nus aeq]ualem ei provideat, qui eam sibi pos-
 [sit in ma]trimonium sociare. Quod si ipsa
 15 [sibi con]tra voluntatem patroni alium for-
 [te elegerit], quidquid patri eius a patrono fue-
 [rit don]atum vel a parentibus patroni, omnia
 [patron]o vel heredibus eius (restituatur).

[CCCXI. Ar]ma, quae saionibus¹ pro obsequio da(n)- = *L. Vis. V, 3, 2.*
 [tur, null]la ratione repetantur; sed illa, quae,
 20 [dum sai]us est, adquisivit, in patroni potes-
 [tate co]nsistant.

[CCCXII. Ro]manus, qui Gotho donaverit rem, quae = *L. Vis. V, 4, 20.*
 [est i]udicio repetenda, aut tradederit
 [occup]andam, priusquam adversarium iu-
 25 [dicio s]uperarit, si etiam eam Gothus inva-

patroni vel *filios eius, qui in patrocínio fuit*, forma servetur: ut, si *tam ipse, qui in patrocínio fuit, quam filii eius filiis patroni* obsequi voluerint, donata possideant. Si vero patroni filios vel nepotes *ipsis nolentibus* crediderint relinquendos, reddant universa, que parentibus eorum a patrono donata sunt. *Quicumque autem in patrocínio constitutus* sub patrono aliquid adquisierit, medietas
 30 ex omnibus in patroni vel filiorum eius potestate consistat; alia *vero* medietatem *idem* buccel-
 larius, qui adquisivit, obtineat. *Quod si buccellarius filiam tantummodo reliquerit et filium non*
 reliquerit, ipsam in potestate patroni manere iubemus; sic tamen, ut ipse patronus equalem pro-
 videat, qui eam sibi possit in matrimonium sociari; *et quidquid patri vel matri eius fuerat datum,*
ad eam pertineat. Quod si ipsa sibi contra voluntatem patroni *inferiorem* forte elegerit, quid-
 35 quid patri eius a patrono fuerit donatum vel a parentibus patroni, patrono vel heredibus eius
 restituatur.

CCCXI. *L. Vis. V, 3, 2:* Arma, que saionibus pro obsequio donantur, nulla ratione a donatore repetantur; sed illa, que, dum saio est, adquisivit, in patroni potestate consistent.

CCCXII. *L. Vis. V, 4, 20:* Si quis rem, que est per iudicium repetenda, priusquam
 40 adversarium iudicialiter superaret, ita vendiderit vel donaverit alicui aut forsitan tradiderit occu-
 pandam, ut absque audientia iudicantis privetur dominium possessoris: ipse, qui possedit, per

CCCX. l. 10. potestate c. || l. 11. sic] siet c. || l. 17. restituatur] ne vestigia quidem verbi exstant.

1) Saiones vel sagiones sunt hoc loco comites privatorum armati. Cf. quae exposui
 'N. Arch.' XXIII, p. 87. 102 sq.; Dahn, 'Könige' VI², p. 138 sqq.; Brunner, 'D. RG.' II, p. 189.

[serit, tum] possessor rem suam per executio-
[nem iu]dicis, quae occupata fuerint, statim
[recipi]at, nec de eius postmodum repeti-
[tione p]ulsetur, etiam si bona sit causa re-
[peten]tis; sed Romanus Gotho eiusdem meriti
p. [161]. [rem aut pretium repensare cogatur; quia]
[rem, antequam vindicaret, fecit invadi].

5

(Capita CCCXIII—CCCXVII, quae exstabant olim paginis 161. 162,
omnino desunt.)

p. 141. [163]. [CCCXVIII]. (Versus 4 legi nequeunt.)

10

CCCXVIII. Maritus si uxori suae aliquid d[ona]-
verit, et ipsa post obitum mariti sui [in null]-
lo scelere adulterii fuerit conversa[ta, sed]
in pudicitia permanserit, aut si certe [ad alium]
maritum honesta coniunctione per[vene]-
rit, de res sibi a marito donatis pos[siden]-
di et post obitum suum relinquendi c[ui volue]-
rit habeat potestatem. Sin autem pe[r adul]-
terium seu inhonestam coniunctionem s[e mis]-
cuisse convincitur, quidquid de fac[ultate]
mariti sui fuerat consecuta, totum [incunc]-
tanter amittat, et ad heredes don[atoris]
legitimos revertatur.

= L. Vis. V, 2, 5.

15

20

TIT. DE SUCCESSIONIBUS. Ø

CCCXX. S[i]. nec . . .
. in . . .

25

(Sequuntur 3 versus, qui legi nequeunt.)

executionem iudicis, rem, que occupata fuerat, statim recipiat, nec de eius postmodum repe-
titione contendat, etiam si bona sit causa petentis. Ille vero, qui hoc vendidit aut donabit vel
occupari precepit, quod iuste vindicare nullatenus potuit, eiusdem meriti rem aut pretium ei, a quo
victus fuerit, repensare cogatur; quia rem, antequam vindicaret, fecit invadi.

CCCXVIII. L. Vis. V, 2, 5: Maritus si uxori suae aliquid donaverit, et ipsa post obitum
mariti sui in nullo scelere adulterii fuerit conversata, sed in pudicitia permanserit, aut certe si
ad alium maritum honesta coniunctione pervenerit, de rebus sibi a marito donatis possidendi et
post obitum suum, si filios non habuerit, relinquendi cui voluerit habeat potestatem. . . . Si autem
per adulterium seu per inhonestam coniunctionem se miscuisse convincitur, quidquid de facultate
mariti sui fuerat consecuta, totum incunctanter amittat, et ad heredes donatoris vel ad filios
legitimos revertatur.

CCCXX. Pro hac lege Reccessvindus praebet Antiquam IV, 2, 1: Si pater vel mater

CCCXII. l. 5. meriti] hac voce finitur pagina ultima quaternionis decimi, quod ex signo X in margine
inferiori scripto efficitur.

CCCXVIII. l. 10. CCCXVIII] huius capituli pauca vestigia, singulae scilicet litterae, in lineis 1—4.
paginae supersunt, ex quibus nihil certi cognosci potest.

CCCXVIII. l. 16. res] ita, ut videtur, non reb. e.

40

p. 143. [164]. . . de re eas aequitate
 . . . ere mancipia eius
 . . . ibus . . . s vel in aliis rebus ae-
 [qualem] habeant portionem; quod si au[tem]
 5 . . . viro . . . ore v . . . tate con[iugi]um
 [expet]ens, sponte transierit, perd[at por]-
 [tione]m, quam acceperat. Sor(or) fratrum
 [suo]rum heredi . . . re . . . qua . . . que . . .
 . . . perman . . . qua[md]i]u adv[icer]it
 10 . . . s vel in cultura cum fratribus habeat
 [porti]onem; post obitum viro eius terras
 [ad he]redes superius comprehensos [absque]
 [mora] revertantur, reliquas facultates cui
 [vol]uerit donatura. Circa sanctimonia-
 15 [lem au]tem, quae in c[as]titate permanserit, in po-
 [testa]te parentum praecipimus perman[ere].
 [Quod] si parentes sic transierint, ut nulla
 [fueri]t testamenti ratio, puella inter fra-
 20 [tres a]equalem in omnibus habeat po[rtio]-
 [nem]; quam usque ad tempus vitae suae usu-
 [fruc]tuario iure possideat, post obitum
 [vero] suum terras suis heredibus derelinquat,
 [de rel]iqua facultate faciendi quod voluerit
 in eis potestatem n . t . .

25 p. 140, c. 2. [165]. CCCXXI. Si marito superstite uxor forsitam = L. Vis. IV, 2, 13.
 moriatur, filii, qui sunt de eodem coniugio
 procreati, in patris potestate consistant,
 et res eorum, si novercam non superduxe-
 rit, ea conditione possideat, ut nihil exinde
 30 aut vendere aut evertere aut quocumque
 pacto alienare praesumat, sed omnia filiis
 suis integra et intemerata conservet.
 Fructos tamen omnes pro suo iure percipiat
 et una cum filiis communibus consumat
 35 expensis. Cum autem filius duxerit uxorem aut

intestati discesserint, sorores cum fratribus in omni parentum facultate absque aliquo obiecto equali divisione succedant.

CCCXXI. L. Vis. IV, 2, 13: Matre mortua filii in patris potestate consistant. Quod
 si marito supreste uxor forsitam moriatur, filii, qui sunt ex eodem coniugio procreati, in patris
 40 potestate consistant, et res eorum, si novercam non superduxerit, ea conditione possideat, ut nihil
 exinde aut vendere aut evertere aut quocumque pacto alienare presumat, sed omnia filiis suis
 integra et intemerata conservet. Fructos tamen omnes cum filiis suis pro suo iure percipiat et
 una cum ipsis filiis suis communibus consumat expensis. Cum vero filius ducit uxorem aut filia

CCCXX. L. 7. Soror] Sor ut videtur c. || l. 24. in eis etc. hic versus minoribus litteris infra in
 45 margine scriptus in c.
 CCCXXI. l. 25. forsitam] ita aperte c.; noverca, quod legit Knust, non scriptum est.

filia maritum acceperit, statim a patre
 de rebus maternis suam recipiat portionem,
 ita ut usufructuaria patri tertia derelin-
 quatur. Pater¹ autem tam filio quam filiae,
 cum XX annos aetatis impleverit, mediam
 ex eadem, quam unumquemque contingit
 [de rebus maternis, restituat portionem],
 [etiam si nullis fuerint nuptiis copulati].
 [Medietatem vero dum advixerit pater sibi]
 [vindictet, filiis post obitum relinquendam].
 [Qui autem novercam superdlexerit, omnes]
 [facultates maternas filiis mox reformet];
 ne, dum filii cum rebus ad domum transeunt
 alienam, novercae suae vexentur iniuriis². Ea-
 dem quoque de nepotibus forma servetur.

p. 139, c. 1. [166].

CCCXXII. Mater, si in viduitate permansit, aequa- = L. Vis. V, 2, 14.
 lem inter filios suos, id est qualem unus ex fi-
 liis, usufructuariam habeat portionem; quam
 usque ad tempus vitae suae usufructuario
 iure possideat, ceterum nec donare nec
 vendere nec uni ex filiis conferre
 praesumat³. Quod si eam filii hanc portio-
 nem matris (evertere) sive per negligentiam sive

maritum acceperit, istatim a patre de rebus maternis suam recipiat portionem, ita ut usufructuario
iure patri tertia relinquatur. Pater autem tam filio quam filiae, cum XX annos etatis impleverint, 25
 mediam ex eadem, quam unumquemque contigerit de rebus maternis, restituat portionem, etiam si
 nullis fuerint nuptiis copulati. Medietatem vero dum advixerit pater sibi vindictet, filiis post
 obitum relinquendam. Qui autem novercam superdlexerit, omnes facultates maternas filiis mox
 reformet; ne, dum filii cum rebus suis ad domum transeunt alienam, novercae suae vexentur iniuriis.
 Eadem quoque *et* de nepotibus forma servetur. *Quod si pater . . .*

CCCXXII. L. Vis. IV, 2, 14: Mater, si
 in viduitate permanserit, equalem inter filios
 suos, id est qualem unusquisque ex filiis, usu-
 fructuariam *de facultate mariti* habeat portionem;
 quam usque ad tempus vite suae usufructuario
 iure possideat, ceterum nec donare nec vindere
 nec uni ex filiis conferre praesumat. Quod si
 eam filii portionem *ipsam* matrem evertere seu
 per negligentiam sive per odium forte pre-

L. Bai. 15, 7: *De viduis*. Quae post mortem
 mariti si in viduitate permanet, aequalem inter
 filios suos, id est qualem unus ex filiis, usu-
 fructuariam habeat portionem, usque ad tempus
 vitae suae usufructuario iure possideat.

CCCXXII. l. 21. conferre prae conferre praesumat c. || l. 22. eam] iidem K.; *haud plane legitur*. 40

1) *Sumpta sunt haec ex iure Romano; cf. Nov. Valent. III. 34, § 10. c. Interpr. et L. Rom. Burg. 26.* 2) *Cf. infra ad L. Vis. IV, 2, 13.* 3) *Cf. Nov. Severi 1: post viri obitum sponsalia in usumfructum tantum mater habeat et a filiis alienare non possit . . . omnibus ex eodem matrimonio filiis ex aequo communia in unum aut alterum matri conferre non liceat. Interpr.: Nec liceat matri cui voluerit de filiis aliquid exinde amplius pro sua voluntate donare.* 45

per odium eorum forte prespexerint ad millenarium¹ vel ad comitem civitatis aut iudicem referre non differant, ut matrem suam contestatione commoneant, ne res, quas ad usumfructum accepit, evertat. Nam usumfructum, quem ipsa fuerat perceptura, dare cui voluerit, filio vel filiae, non vetetur². Verum si] [ex ea usufructuaria portione aliquid probatur eversum, filiis post mortem matris de] [eius facultatibus sarciatur. Post obitum] [vero matris portio, quam acceperat, ad filios] [equaliter revertatur, quia non possunt] de pater[na hereditate fraudari. Quod si ma]ter ad ali[as nuptias forte transierit, ex ea die] usufruc[tuariam portionem, quam de bonis] mariti fu[erat consecuta, filii inter reli]quas res [paternas, qui ex eo nati sunt con]iugio, vin[dicabunt].

p. 142, c. 2. [167].

CCCXXIII. M[aritus si cum servis uxoris in ex]peditio[ne aliquid lucri fuerit consecutus], nihil ex[inde uxor a viro suo praesumat repe]-

= L. Vis. IV, 2, 15.

spexerint, ad comitem civitatis aut ad iudicem referre non differant, ut matrem sua contestatione commoneant, ne res, quas usufructuarias accepit, evertat. Nam usufructu, quem ipsa fuerat perceptura, dare cui voluerit, filio vel filiae, non vetetur. Sed et quod de ipso usu sibi debito iuste conquirere potuerit, faciat quodcumque illi omnimodis iustissime placuerit (?). Verum si ex ea usufructuaria portione aliquid probatur eversum, filiis post mortem matris de eius facultatibus sarciatur. Post obitum vero matris portio, quam mater acceperat, ad filios equaliter revertatur, quia non possunt de paternam hereditatem fraudari. Quod si mater ad alias nuptias forte transierit, ex ea die usufructuariam portionem, quam de bonis mariti fuerat consecuta, filii inter reliquas res paternas, qui ex eo nati sunt coniugio, vindicabunt.

L. Bai. 15, 8: Quod si mater ad alias nuptias forte transierit, ea die usufructuariam portionem, quam de bonis mariti fuerat consecuta, filii inter reliquas res paternas, qui ex eo nati sunt coniugio, vindicabunt.

CCCXXIII. L. Vis. IV, 2, 15: Maritus si cum servis uxoris sue aliquid adquisierit vel in expeditione aliquid lucri fuerit consecutus, nihil exinde uxor a viro suo presumat repetere, nec

1) Millenarium, qui alias thufadus vocatur, tempore Eurici regis non solum militaribus, sed etiam civilibus rebus functum esse haec lex demonstrat. 2) Cf. Novellam Severi cit.: matres . . . usufructum suum cui voluerint largiantur. Interpr.: Sane de usufructu suo . . . (mater) donandi cui voluerit liberam habeat potestatem.

tere, nec [ipso vivente nec post eius obitum];
 sed vir, q[ui uxorem suam secundum sanctam scrip]-
 turam in p[otestate habet¹, similiter et in ser]-
 vis eius p[otestatem habebit, et omnia, quae]
 cum servis [uxoris vel suis in expeditio]-
 nem adqu[isivit, in sua potestate permane]-
 ant; pro [eadem scilicet ratione, quia, si servi, dum,
 cum dom[ino suo in expeditione conversabantur],
 [aliquid admisissent forte damnosum, ille],
 [qui eos secum duxerat, et ei aliquid fecerant]
 [augmenti, ipse pro eis et responsum daturus]
 [esset et compositionem, si culpabiles fuissent]
 [inventi²; ut sicut³ lucrum ita et damnum]
 [ad se dominus noverit pertinendum].

p. 141, c. 1. [168]. [CCCXXIII]. qui 15
 llam ad
 nt iste s
 nter
 tatem
 inter 20
 neque do

 [CCCXXV]. rem sine
 simul la-
 [bora]. [man]cipiis a 25
 et ipse mi-
 post mor-
 [tem]. itum con-
 re marito
 tatum fu-
 is relin-
 [qu] 30

(Desunt 6 versus cum capite CCCXXVI.)

ipso viventem nec post eius obitum; sed vir, qui uxorem suam secundum sanctam scripturam
 habet in potestate, similiter et in servis eius potestatem habebit, et omnia, que cum servis 35
 uxoris vel suis in expeditionem adquisivit, in sua potestate permaneant; pro eadem scilicet rationem,
 quia, si ipsi servi, dum cum domino suo in expeditione conversabantur, aliquid admisissent forte
 damnosum, ille, qui eos secum duxerat, et ei aliquid fecerant augmenti, ipse pro eis et responsum
 daturus esset et compositionem, si culpabiles fuissent inventi. Unde bene iubetur, ut sicut lucrum,
 ita et damnum ad se dominus noverit pertinendum. 40

CCCXXIII. l. 5. servis] lectio dubia est.

1) Cf. Gen. 3, 16. 2) Cf. Capitulare Ludovici I. imp., Capit. I, p. 305, c. 17:
 cognoscat unusquisque, omnes qui in suo obsequio in tali itinere pergunt, sive sui sint sive alieni,
 ut ille de eorum factis rationem se sciat redditurum, et quicquid ipsi in pace violanda delin-
 querint, ad ipsius debet plivium pervenire. 3) His verbis iureconsulti Romani de sociis usi 45
 sunt; Ulpianus ad edictum, Dig. XVII, 2, 52, § 4: sicuti lucrum ita damnum quoque com-
 mune esse oportet; Paulus, Sent. II, 16: sicut lucrum ita damnum inter socios communicatur.

p. 141, c. 2. [169]. CCCXXVII. In priori lege fuerat constitutum,
 ut, si pater . . . [pa]tris filius cum matre
 portione, ea ratione
 ue defuncti tam-
 nis modo meliori ordi-
 nantes [praecipimus], ut patre defuncto si
 f[ilius] omnem facultatem eius
 . . . ma dibeat vindicare, quae tamen di[e]-
 bus Si vero qui moritur fili-
 os, nepotes et pronepotes reliquerit, ipsi
 omnes habeant facultates, 'ea conditione ser-
 vata, ut nepos ex eo filio, qui patre supersti-
 te mortuus fuerit integram de avi bonis, quam
 fuerat pater eius, si [vixisset], habiturus,
 percipiat portionem¹; nam nepotes ex ea fi-
 lia, q[ue ant]e patre(m) mortua est, de ea portio-
 ne, quam mater fuerat habitura, tertia(m) por-
 tionem perdant¹.

cf. L. Vis. IV, 2, 18.

(Desunt 6 versus, 18—23. huius paginae.)

p. 142, c. 1. [170]. (Decem versus, 1—10. huius paginae, qui finem capituli CCCXXVII.
 praebant, exceptis singulis litteris quibusdam, legi nequeunt.)

CCCXXVII. L. Vis. IV, 2, 18: ea conditione servata, ut nepotes ex filio vel filia, qui patre vel matre supreste mortui fuerint, integram de rebus avi vel avie, quam fuerant pater eorum aut mater, si vixissent, habituri, percipiant portionem.

CCCXXVII. L. 5. meliori] ita vel fortasse maiori legendum videtur.

1) Cf. L. Rom. Vis. C. Th. V, 1, 4: Si defunctus . . . reliquerit filios et ex filia defuncta . . . nepotes, eius partis, quam defuncti filia, superstes patri, inter fratres suos fuisset habitura, duas partes consequantur nepotes ex eadem filia . . . Interpr.: Si aliquis moriatur intestatus et filios vel filias superstites vel nepotes ex filia mortua derelinquat, filii in sua portione succedunt, nepotes ex filia de portione matris suae tertiam perdunt . . .; L. Rom. Burg. 10, 1: Quod si filius habens filios forte decesserit, in loco patris nepotis neptisque ex filio nati eandem, quam pater eorum accepturus erat, capiant portionem. 2. Si vero filia superstitionibus parentibus obierit, tertiam de portione matris filii eius perdant. F. Patetta, 'Sui frammenti di diritto Germanico della collezione Gaudenziana' (Extractum ex 'Archivio giuridico' LIII, fasc. 1. 2), Bononiae 1894, p. 17, recte censet, verba legis Euricianae ita supplenda esse, ut cum iure Romano congruant. Aliter J. Ficker, 'Erbenfolge' II, p. 130, qui potius ita supplere vult, ut etiam nepotes ex filia tertiam partem portionis, quam mater habitura fuisset, non perdant. Ficker enim verba Chindasvindi regis, L. Vis. IV, 5, 4: ita ut iuxta legem aliam, qua constitutum est, triantem nepotes non perdere, licitum sit etiam nepotibus aut neptis, qui patres aut matres amiserint, in omni facultate avorum vel aviarum cum patruis aut avunculis equales succedere, ad hanc legem spectare existimat. Tenor autem fragmenti legis Euricianae talis est, ut aliter de nepotibus ex filio, aliter de nepotibus ex filia constitutum fuisse apertum sit. Qua de causa verba Chindasvindi ad legem a Leovigildo rege iam ita mutata, ut eadem norma de utrisque nepotibus observaretur, haud dubie referenda sunt. Ex eadem Leovigildi recensione Chindasvindus etiam in IV, 2, 18 verba supra adnotata hausisse videtur.

CCCXXVIII. Qui¹[*moritur, si avum*] paternum et maternum = *L. Vis. IV, 2, 6.*
 relinquit, ad [*av*]um paternum hereditas
 mortui universa pertineat. Si a[*utem*] avum
 paternum et aviam maternam reliquerit,
 aequales capiant portiones. 5

CCCXXVIII. Qui moritur, si tantummodo amitam, = *L. Vis. IV, 2, 7.*
 hoc est patris sororem, et materteram, hoc
 [est matris sororem, relinquit, aequali iure]
 [succedant in hereditate defuncti].

[CCCXXX]. 10

p. 139, c. 2. [171]. CCCXXXI. Qui m[oritur, si fratres et sorores non] *cf. L. Vis. IV, 2, 8.*
 reliquerit e[st filios fratrum vel sororum re]- 15
 liquerit et f
 versa
 hac . [he]redi
 ve . . . mor
 20
 fr
 it

CCCXXXII. Femina *cf. L. Vis. IV, 2, 9.*

(*In versibus 12—15, qui restant, singula litterarum vestigia
 tantum supersunt; versus 16—23, abscisi sunt. In hac reliqua
 paginae parte exstabat olim cap. CCCXXXIII.*) 25

[CCCXXXIII]. (*Fortasse = L. Vis. Recc. IV, 2, 10.*)

p. 140, c. 1. [172]. [CCCXXXIII. Maritus² et uxor tunc] sibi heredita- = *L. Vis. IV, 2, 11;*
cf. L. Bai. 15, 10.

CCCXXVIII. *L. Vis. IV, 2, 6 (Recessv.):* Quotiens qui moritur, si avum paternum aut 30
 maternum relinquit, tam ad avum paternum quam ad avum maternum hereditas mortui universa
 pertineat. Si autem qui moritur avum paternum et aviam maternam reliquerit, aequales capiant
 portiones . . .

CCCXXVIII. *L. Vis. IV, 2, 7:* Qui moritur, si tantummodo amitam, hoc est patris
 sororem, et materteram, hoc est matris sororem, relinquit, equali iure succedant in hereditate defuncti. 35

CCCXXXI. *L. Vis. IV, 2, 8:* Qui moritur, si fratres et sorores non reliquerit et filios
 fratrum vel sororum reliquerit, si ex uno fratre sit unus filius . . .

CCCXXXIII. *L. Vis. IV, 2, 11:* Maritus et uxor tunc sibi hereditario iure succedant,

1) *Cf. de hac lege, quae infra ad Legem Vis. IV, 2, 6 annotamus.* 2) *Ex iure Romano haec sumpta sunt; cf. L. Rom. Vis. C. Th. V, 1, 9: parentibus exstantibus vel 40 propinquis ab intestato venire coniuges prohibemus. — . . . fisco nostro qualiacumque iura*

[rio iure succedant, quando] nullus usque
[ad septimum gradum de propi]nquis aut qui-
[buscumque parentibus inve]nitur.

[CCCXXXV. Clerici¹, monaci *vel* sancti]moniales, qui = *L. Vis. IV, 2, 11.*

[usque ad septimum gradum n]on reliquerint
[heredes *propinquos parente*]sve, si nihil de
[suis facultatibus ordinaver]int, t[otam] s[ibi]
[ecclesia, cui servierunt, eor]um substantiam
[vindicabit].

[CCCXXXVI. 'In hereditate illius, qui m]oritur inte- = *L. Vis. IV, 2, 2.*

[status, si filii desunt], nepotibus debe-
[tur hereditas. Si nec nepotes] fuerint,
[pronepotes vocantur ad her]editatem.

[Si vero qui moritur n]ec filios nec nepo-

[tes *nec pronepotes* reliquerit], pater aut mater

[hereditatem sibi vindicabit]. [Si persona]e desunt, = *L. Vis. IV, 2, 3.*

[quae aut de superiori aut de inferiori ge]-

[nere discreto ordine veniunt, tunc illae]

[personae, quae sunt a latere constitutae],

[requirantur, ut hereditatem accipiant]¹.

quando nulla *adfnitas* usque ad septimum gradum de propinquis *eorum vel* parentibus inveniri poterit. Cf. *L. Bai. 15, 10*: . . . et nullus usque ad septimum gradum de propinquis aut quibuscumque parentibus invenitur . . .

CCCXXXV. *L. Vis. IV, 2, 12*: Clerici vel monaci sive sanctimoniales, qui usque ad septimum gradum non relinquerint heredes *et sic moriuntur*, ut nihil de suis facultatibus ordinent, ecclesia sibi, cui servierunt, eorum substantiam vindicabit.

CCCXXXVI. *L. Vis. IV, 2, 2*: In hereditate illius, qui moritur, si intestatus discesserit, filii primi sunt. Si filii desunt, nepotibus debetur hereditas. Si nec nepotes fuerint, pronepotes ad hereditatem vocantur. Si vero qui moritur nec filios nec nepotes seu patrem vel matrem relinquit, tunc avus aut avia hereditatem sibimet vindicabit. — *IV, 2, 3*: Quando supradicte persone desunt, que aut de superiori *etc.*

CCCXXXVI. *l. 16.* desunt] *hoc verbo expliciunt fragmenta.*

matrimonii praeponamus. *Interpr.*: . . . omnes propinqui uxorem ab intestati mariti successione prohibeant et maritum similiter a successione intestatae uxoris excludant. Sed si propinqui omnino defuerint, tunc sibi invicem excluso fisco maritus vel uxor succedant. Cf. *quae de hoc capite disserui 'N. Arch.' XXVI, p. 107 sq.* 1) Cf. *Cod. Theod. V, 3, 1*: Si quis . . . clericus aut monachus aut mulier, quae solitariae vitae dedita est, nullo condito testamento decesserit, nec ei parentes . . . vel liberi vel si qui agnationis cognationisve iure iunguntur vel uxor exstiterit, bona, quae ad eum pertinuerint, sacrosanctae ecclesiae vel monasterio, cui fuerat destinatus, omnifariam socientur. *Interpr.*: Si quis episcopus vel quos lex ipsa commemorat aut quilibet religiosi vel religiosae intestati sine filiis, propinquis vel uxore decesserint . . ., quicquid dereliquerint ad ecclesias vel monasteria, quibus obsecuti fuerint, pertinebit. Cf. *Ed. Theoderici c. 26.*

CODICIS EURICIANI LEGES EX LEGE BAIUVARIORUM RESTITUTAE.

1. (*L. Bai.* 2, 17. 18.)

Iudex¹ si accepta pecunia male iudicaverit [et cuicumque iniuste quidquam auferri praeceperit], ille, qui iniuste aliquid ab eo per sententiam iudicantis abstulerit, ablata restituat. Nam iudex, qui perperam iudicaverit, in duplum ei, cui damnum intulerat, cogatur exsolvere, quia ferre sententiam contra legum nostrarum statuta praesumpsit. Si vero nec per gratiam nec per cupiditatem, sed per errorem iniuste iudicaverit, iudicium ipsius, in quo errasse cognoscitur, non habeat firmitatem; iudex [vero] vacet a culpa.

2. (*L. Bai.* 7, 1—3.)

10

DE NUPTIIS INCESTIS.

Nuptias² prohibemus incestas; itaque uxorem habere non liceat socrum, nurum, privignam, novercam, filiam fratris, filiam sororis, fratris uxorem, uxoris sororem. Filii fratrum, filii sororum inter se nulla praesumptione iungantur. Si quis contra hoc fecerit, a loci iudicibus separentur et omnes facultates amittant, quas fiscus adquirat. Si minores personae sunt, quae se illicita coniunctione polluerunt, careant libertatem, servis fiscalibus adgregentur.

1. *L. Vis. II, 1, 21*: Iudex si per quodlibet commodum male iudicaverit et cuicumque iniuste quidquam auferri praeceperit, ille, qui a iudice ordinatus ad tollendum fuerat destinatus, ea, quae tulit, restituat. Nam ipse iudex contrarius equitatis alit tantum de suo, quantum auferri iusserat, mox reformet, id est, ablata rei simpla redintegratione concessa, pro satisfactione suae temeritatis alit tantum, quantum auferri praeceperat, de sua facultate illi, quem iniuste damnaverat, reddat. Quod si non habuerit, unde componat, cum his, quae habere dinoscitur, ipse iudex illi, cui componere debuit, subiaceat serviturus. Sin autem per ignorantiam iniuste iudicaverit et sacramentis se potuerit excusare, quod non per amicitiam vel cupiditatem aut per commodum quodlibet, sed tantundem ignoranter hoc fecerit: quod iudicabit non valeat, et ipse iudex non implicetur in culpa.

l. 4. et — praeceperit suppleri ex *L. Vis.* || l. 7. vero conieci pro non, quod codices quidam praebent, ubi ñ fortasse pro ñ scriptum est.

1) In locum huius legis *Leovigildus Antiquam II, 1, 21* substituisse videtur. Cf. '*N. Arch.*' XXIV, p. 76 sq. 2) Haec lex, per *Reccaredi I. legem III, 5, 2* moderata, a *Chindasvindo* rege per *legem III, 5, 1* sublata est. Cf. '*N. Arch.*' XXIII, p. 104 sqq. 110 sq., et *Ed. Roth.* c. 185.

3. (*L. Bai.* 8, 18, 19.)

Si¹ quae mulier alii potionem dederit, ut avorsum faceret, si ancilla est, CC flagella suscipiat, et si ingenua, careat libertatem, servitio deputanda cui [iusserimus]. Si quis mulier[em] ictu quolibet abor[tare] fecerit, si mulier mortua fuerit, tamquam
5 homicida teneatur. Si autem tantum partus extinguitur . . .

4. (*L. Bai.* 9, 5.)

[Fur, qui per diem gladio se defensare voluerit, si fuerit occisus, mors eius nullatenus requiratur.] Fur nocturn[us] captus in furto, dum res furtivas secum portat, si fuerit occisus, nulla ex hoc homicidii querela nascatur.

10 5. (*L. Bai.* 9, 6.)

Si quis alienum servum ad furtum suaserit aut aliquid damnosum in fraudem domini sui, ut posset accusare eum, et fraus ipsa fuerit detecta per investigationem iudicis, dominus nec servum perdat nec aliquid damni pro compositione patiat, sed ille, cuius conlu[di]o vel sua]sione crimen admissum est, tamquam fur damnetur, in novi-
15 cuplum compositionem cogatur exsolvere. Servus vero quod tulit reddat et insuper CC ictus flagellorum extensus publice accipiat.

3. *L. Vis. VI, 3, 1*: Si quis mulieri *pregnanti* potionem ad avorsum aut pro necando infante dederit, occidatur; et mulier, que potionem ad avorsum facere quesivit, si ancilla est, CC flagella suscipiat; si ingenua est, careat dignitate persone et cui iusserimus servitura tradatur.
20 — *VI, 3, 2*: Si quis mulierem gravidam percusserit quocumque ictu aut per aliquam occasionem mulierem ingenuam abortare fecerit, et exinde mortua fuerit, pro homicidio puniatur. Si autem tantummodo partus excutiatur . . .

4. *Ex lege Vis. VII, 2, 15 supplevi*: Fur, qui — requiratur.

L. Vis. VII, 2, 16: Fur nocturnus captus in furto, dum res furtivas secum portare
25 conatur, si fuerit occisus, mors eius nullo modo vindicetur.

5. *L. Vis. VII, 2, 6*: Si quis servum alienum ad furtum faciendum aut alias quascumque res illicitas committendas vel etiam adversus se ipsum fortasse persuaserit, ut domino eius perditionem exhibeat, quod facilius eum per malam et iniquam persuasionem ad suum servitium fraudulenter addicat, et fraus ipsa iudicis fuerit investigatione detecta: dominus servi nec servum
30 perdat nec ullam calumniam pertimescat; sed ipse, cuius conludio vel suasionem servus crimen admiserat, ut eum sibi per aliquam occasionem ad servitium potuisset addicere, ipse eius servi domino, quantum ille involaverit, aut quantum culpabilem rem admiserit, septuplo compositionem implere cogatur. Ipse autem servus in conventu publice C flagella suscipiat pro eo, quod dominum suum dispiciens insidiantem consenserat; et sic postmodum domino suo reddatur.

35 3. *l. 3. iusserimus]* dux iusserit *L. Bai.* || *l. 4. mulierem]* mulieri *L. Bai.* abortare] avorsum *L. Bai.*

4. *l. 8. nocturnus]* nocturno tempore *L. Bai.*; tamen Fur nocturnus restitui, quia in hac voce *Lex Vis. cum Pauli et Ulpiani locis in Collationem legum Rom. et Mois. 7, 2, 1 et 7, 3, 2 insertis conveniunt.*

5. *l. 14. conludio vel suasionem]* ita ex *L. Vis.* restitui; conclusionem *L. Bai.*

1) *Hoc caput originalem tenorem legis, quae a Leovigildo mutata in L. Vis. VI, 3, 1. 2*
40 *exstat, praebere videtur. Abortus crimen secundum textum antiquiorem contra mulierem gravidam et sine eius voluntate, secundum Leovigildi formam etiam consentiente vel petente ipsa muliere fit. Ea quoque verba Legis Bai., quae a Lege Vis. discrepant, ex antiquo codice legum Visigothicarum recepta esse videntur; cf. careat libertatem L. Vis. VII, 2, 13; tamquam homicida teneatur ibid. VIII, 3, 3.*

6. (*L. Bai.* 9, 7.)

Si quis de fure nesciens comparavit, requireret accepto spatio¹ venditorem. Quem si non potuerit invenire, [ad]probet se sacramento et testibus² innocentem et quod apud eum [a]gnoscutur ex medietate restituat et furem quaerere non desistat. Quod si furem celare voluerit et periuras[se] postea detectus fuerit inventus, tamquam ille fur ita in 5 crimine damnetur.

7. (*L. Bai.* 9, 9.)

Si quis occulte in nocte alienum cavallum aut bovem aut aliquod animal occiderit, [novecupli compositionem dare cogatur].

8. (*L. Bai.* 9, 11.)

Si quis tintinnabulum furaverit de cavallo vel de bove, un[um] solid[um] conponat; si de vacca, du[os] tremiss[es]; si de minutis pecoribus, tremiss[es] singulos. 10

9. (*L. Bai.* 9, 17.)

Iudex causam bene cognoscat et prius veraciter inquiret, ut eum veritas latere

6. *L. Vis. VII, 2, 8 (Recessv.):* Si de fure quis nesciens comparaverit. *Universam* 15 *rem nulli ingenio liceat de incognito homine comparare, nisi certe fideiussorem adhibeat . . . , ut excusatio ignorantie auferatur. Quod si aliter fecerit qui comparaverit, a iudice districtus autorem presentet infra tempus sufficienter a iudice constitutum. Quem si non potuerit invenire, adprobet se aut sacramento aut testibus innocentem, quod eum furem nescierit, et quod apud eum agnoscutur, accepta pretii medietate, restituat, adque ambo datis invicem sacramentis promittant, quod* 20 *furem fideliter querant. Quod si omnino fur invenire nequiverit, rem tantum, que emta est, domino rei emtor ex integritate reformet. Si vero dominus rei furem noverit et eum publicare noluerit, rem ex toto amittat, quam emtor quiete possideat. Haec et de servis forma servabitur.*

7. *L. Vis. VII, 2, 23 (Recessv.):* Si quis caballum alienum aut bovem vel quodlibet animalium genus nocte aut occulte occidisse convincitur, novecupli compositionem dare cogatur. 25 *Quod si . . .*

8. *L. Vis. VII, 2, 11:* Si quis tintinabulum involaverit de iumento vel bove, solidum reddat; de vacca tremisses duos, de verbicibus vel quibuscumque pecoribus tremisses singulos cogatur exolvere.

9. *L. Vis. II, 1, 23:* *Quid primo iudex observare debeat, ut causam bene* 30 *cognoscat. Iudex, ut bene causam agnoscat, primum testes interroget, deinde scripturas requirat, ut veritas possit certius inveniri, ne ad sacramentum facile veniatur . . . In his vero causis*

6. l. 3. adprobet] probet *L. Bai.* cum sacramento *L. Bai.* || l. 4. agnoscutur] cognoscutur *L. Bai.*
l. 5. periurasse] ita ex codicibus *Legis Bai.*, qui praebent: periuras et, conieci.

7. l. 8. nocte] vel in die *add. L. Bai.* || l. 9. novecupli — cogatur] ita restitui ex *L. Vis.*; tamquam 55
furtivum conponat *L. Bai.*

8. l. 11. unum solidum — tremisses singulos] ita restitui; cum I solido conponat; si de vacca,
cum II tremisses conponat; si de minutis pecoribus, cum tremisse I conponat *L. Bai.*

1) *Cf. Eur. c. 280:* ei, qui commendata susceperat, spatium tribuatur, donec furem suam investigatione perquirat. 2) *Sacramento suo, nescientem se de fure emisse, testibus, qui emtioni* 40 *interfuerant, se re vera emisse, probare potuit.*

non possit nec facile ad sacramenta veniatur. In his vero causis sacramenta praestentur, in quibus nullam probationem discussio iudicantis invenerit.

10. (*L. Bai. 9, 18.*)

Si quis contra caput alterius falsa suggesserit vel pro quacumque invidia de in-
5 iusta re accusationem commoverit, ipse penam vel damnum, quod alteri intulit, excipiat.

11. (*L. Bai. 9, 19.*)

Si quis servum accusaverit iniuste alienum, et innocens tormenta pertulerit, pro
eo quod innocentem in tormenta tradidit, domino simile mancipium reddere non
moretur. Si vero innocens in tormentis mortuus fuerit, duos servos eiusdem meriti
10 sine dilatione restituat¹. Si non habuerit servum aut unde componat, ipse subiaceat
servituti, qui innocentem fecit occidi.

12. (*L. Bai. 12, 1—3*) v. *Eur. c. 274.*

13. (*L. Bai. 12, 4*) v. *Eur. c. 275.*

14. (*L. Bai. 15, 10.*)

15 (*Quamquam etiam universum hoc caput ab auctoribus Legis Baiuvariorum ex fonte
Visigothico haustum videtur, tamen, quia reliqua valde ab eis immutata videntur, ultimam
tantum sententiam hic repetendam duximus.*)

Quod si maritus et mulier sine heredibus mortui fuerint, et nullus usque ad
septimum gradum de propinquis et quibuscumque parentibus invenitur, tunc res illorum
20 fiscus adquirat².

sacramenta prestentur, in quibus nullam *scripturam vel* probationem *seu certa indicia veritatis*
discussio iudicantis invenerit.

10. *Cf. L. Vis. VI, 1, 6 (Chindasv.):* Si quis principi contra quemlibet falsa suggesserit,
. . . hanc penam in se suisque rebus suscipiat, qui hoc alium innocentem pati voluerat. —
25 *VII, 1, 5:* Quicumque accusatur in crimine . . . , si vero innocens adprobatur, de iudicio
securus abscedat. Ille vero, qui accusavit, et penam et damnum suscipiat, quod debuit percipi
accusatus.

11. *L. Vis. VI, 1, 5 (Chindasv.):* Si servus in aliquo crimine accusetur, antea non
torqueatur, quam ille, qui accusat, hac se condicione constringat, ut, si innocens tormenta per-
30 *tulerit, pro eo, quod innocentem in tormentis tradidit, alium eiusdem meriti servum domino*
reformare cogatur. Si vero innocens in tormentis mortuus *vel debilitatus* fuerit, duos *equalis*
meriti servos *cum eodem domino reddere non moretur, et ille, qui debilitatus est . . . Et si*
subditus questioni mortuus fuerit, adque ille, qui subdidit, unde componere non habuerit, ipse
subdendus est servituti, qui innocentem fecit occidi.

35 14. *L. 19. res ill.]* illas res *L. Bai.*

1) *Cf. Dig. III, 6, 9:* De servo qui accusatur, si postuletur, quaestio habetur: quo ab-
soluta in duplum pretium accusator domino damnatur; *cf. etiam Dig. XLVIII, 5, 28, § 16.*
2) *Haec lex supplemento est legi Euricianae c. 334. Cf. L. Rom. Vis. C. Th. V, 1, 9 (supra*
40 *p. 27, n.) et Edict. Theoderici c. 24:* Fiscus tunc agat, quando nec parentum nec filiorum nec
nepotum nec agnatorum nec cognatorum nec uxoris et mariti quae succedat extare comperitur
persona . . .

15. (*L. Bai.* 16, 16.)

Pacta vel placita, quae per scripturam quamcumque facta sunt, dummodo in his dies et annus sit evidenter expressus, inmutare nulla ratione permittimus¹.

15. *L. Vis. II, 5, 2*: Pacta vel placita, que per scripturam *iustissime ac legitime* facta sunt, dummodo in his dies *vel* annus sit evidenter expressus, nullatenus immutari permittimus. 5

1) *Cf. L. Alam. 42, 2.*